

tako, da bi se dale včasih na njih kar kovine topiti, akoravno vedó, da vsa vročina nad 80° R. izpuhti in mnogo redilnih in tečnih delov jedil sabo v zrak vzame. Za kuho kake malenkostne stvari včasih tako vročino napravijo, da bi se dala desetkrat večja reč na njej takoj, speči. Tedaj gospodinje, štedite pri peči!

Po „Landw. Zeitg. von u. für Oberösterreich“.

Versko-národne stvari.

Slavnostni govor.

Govoril Ivan Lavrenčič pri „Ciril-Methodijevi svečanosti“ v čitalnici vipavski 8. septembra t. l.

Slavna gospôda! Žalosti topí se srce moje, če se spominjam preteklih časov, ko so si podajali surovi národu našemu. In to trpelo je dolgo! Jedva je opešal divji Hun in Ober, vzdigne se mogočni Grman — sreča mu je prijazna in podvrže si severne Bodrice in Lutice, o katerih ni kmalu niti duha ni sluha. A ko se bliža tudi drugim Slovenom národna smrt, razjasni se nebo in prikažeti se dve svitli zvezdi, oznanovalki zmage nad mnogobrojnimi sovragi. V staroslovanskem Solunu namreč rodila je soproga podpoveljnika cesarske čete Leva deci Metodija in Cirila, katera si je izvolilo nebó, da rešita naše očete. Zato obdari ju duševno bogato. Darovi nebeški razvijajo se krasno; Ciril imenovan je modrijanom in Metodij visokim svetnim dostojanstvenikom. A kmalu čuje se glas: „to ni vaju poklic; da rešita Slovena, je želja moja.“ Hitro zapustita svetni šum in tiha samota v samostanu Olinjskem pripravljata ju na ljuti boj. In ko sta pripravljena, vadita se dejanski: Ciril v Kozarih, Metod v Bolgarih; povsod pridobita si nezvenljivih lavorik. In ravno to je gojilo pogum v srcu svetih bratov in ljubezen Slovenov do rešiteljev svojih. Zato sprejmó ju prijazno in sijajno, vedé namreč, da le ona bodeta jih rešila narodne smrti in širila in utrjevala med njimi predragi svetinji: vero in svobodo.

Vero so sicer uže prej oznanovali ptuji svečeniki latinski in nemški, a sè slabim vspehom. Podučevali so namreč naše očete v jeziku nerazumljivem in nakladali jim davkov in tlako, kar gotovo ni gojilo ljubezni niti do resnic božjih, še manj pa do misijonarjev. In zato ni čuda, če so zavreli duhovi in sè silo pregnali ptujce. A mogočnost Germanije znala je zopet pripeljati glavni steber nadoblasti svoje nad Sloveni v pokrajine naše. Še le ko prideta sveta brata, odkljenkalo jim je za mnogaja leta; ljudstvo jih zapusti in nehoté podati morajo slovó naši domovini. Prične se odslej novo življenje in krščanstvo se ukorenini; in kaj bi se ne, kajti krščanstvo in narodnost, rekel bi, bilo je jedna celota. Bodi si v šoli ali cerkvi, povsod glasili so se glasi domači; da! jezik naš dosegel je še celó toliko časti, da sta ga postavila sveta brata na oltar, to je, vpeljala sta ga v službo božjo, s čemur se ni mogel in se ne more ponašati niti Grman niti Francoz ni Lah. In to bilo je mogoče, kajti jezik slovenski bil je izobražen; imel je pisavo svojo, katero je iznašel Ciril in knjig na kupe, katere sta spisala brata z učenci svojimi.

In narod krščanski izobražen, čutil je težnjo ptujega jarma; zato došla sta jim tudi tû srečno brata solunska — možá, ki nista bila le učitelja prave vere in omike, marveč tudi osvoboditelja Slovenov v oziru svetovnem. Prijateljsko se okleneta voditeljev ljudstva knezov: Kocelja, Rastislava in Svato-

pluka in sè zedinjenimi močmi delujeta ž njimi za blagostanje njihovo. Da so ju zato črtili nemški gospodarji svetni in duhovni, je znano; kot vrane na sokola vržejo se na nju in pikajo ju na desno in levo. Da Metodij mora še celó v ječo in poginil bi tamkaj, če bi ga ne bil rešil slavni Ivan VIII. Ali vse pretrpita rada, da je le trohnela moč ptuja in rastla moč slovanska. Rastla je pa v istini, kajti pod vrlim Svato-plukom dospela je do leta 885., to je, do smrti Metodove do vrhunca.

(Konec prihodnjič.)

Glasbeno slovstvo.

„Slovanska Jeka“, moški in ženski četverospevi in zbori. Slavnemu gospodu dr. Jan. Bleiweisu posvetil skladatelj Fran Gerbič, op. 15. Tiskala Klein in Kovač v Ljubljani.

To je naslov zbirke 19 skladb, 13 v slovenski, 4 v hrvaški, 2 pa v česki besedi obsežajoči, s katero je zopet slovenska naša glasbena literatura lepo obogatena. Gospod Gerbič ni diletant, on je v prvi vrsti umetnik v petji, in tudi kot izučen praški konservatorist veden skladatelj; pustimo toraj na stran jalovo hvalisanje, kakoršno je pri nas pogosto v navadi, in pogledmo na to novo delo z umetnega stališča. Prvi pogled na četverospve nam pové, da je gospod skladatelj srečno zadel struno národnih popevk, posebno pri čveterospvih „Pred slovesom“, „Ljubici pod oknom“, „Želja Slovenca na tujem“, „Na lipici zeleni“ (z lepim samospvom za bariton) in pri hrvaškem zboru „Kolo“. Tu je povsodi fantazija prosta, faktura jasna, postop slehernega glasú gladek, celotni vtis toraj mil, prijeten. Iz obeh ženskih četverospvov postavljamo drugega, namreč „Bčelarja“, zraven s prvim moškim četverospvom na prvo mesto; dobro izpeljan, postane „Bčelar“ sè svojim karakterističnim ritmusom izvrstna številka vsaki „besedi“ ali narodni zabavi. Krepka zbora sta obe „Zdravljici“, posebno veličasten pa je zbor „Slovanski brod“ (besede skladateljeve) z lepo apostrofo na sv. Cirila in Metoda. Poleg teh omenjenih najboljših skladb so druge številke raznega značaja, a tudi razne vrednosti. — Cena tej v prav lični obliki na svitlo dane zbirke je 1 gold. Naročujte si tedaj, častite čitalnice slovenske, te mične napeve in podpirajte slovensko našo glasbeno literaturo!

Književno naznanilo.

Gospodom naročnikom pomožne učne knjige naznam, da se „Prvi poduk“ uže tiska v Ljubljani pri Kleinmayerju in Bambergu, ki ga bosta tudi založila. — Pri tej priliki si usojam priporočati tudi drugo svojo šolsko blagó, katero ponujam po sledečih znižanih cenah, in sicer: pisanke po 1 gold. 15 kr. (na debelo), risanke po 3 gld. in manjše oblike po 2 gld. 50 kr. ter knjige: „domovinoslovje“ (8), „zgodovino“ (10), „zemljepis“ 1. natisa (10), „zemljepis“ 2. natisa (26), „malo fiziko“ (23), „geometrijo“ (24), „gospodinjstvo“ (30), „prirodopis“ (56) in „fiziko s kemijo“ (60).

V Krškem.

Ivan Lapajne.

Obravnave deželnih zborov.

Deželni zbor Goriški

je v 17 dnevih vse opravil, kar je imel opraviti: pretresel proračune in račune vseh raznih deželnih zalogov, obravnaval troje vladinih predlogov — („ribji lov“, „domovinsko postavo“ in „okrajne zastope“), rešil vse

Postavne stvari.

Razglasilo c. k. deželne vlade

o naznanilih dolžnosti pri nastanku kozjih garij.

Visoko c. k. ministerstvo notranjih oprav je z razpisom od 21. avgusta t. l. št. 10.987, dogovorno z visokim c. kr. poljedelskim, trgovinskim in pravosodnim ministerstvom ukazalo, da je gospodar z garjami okuženih kóz dolžan, to bolezen gospóski ravno tako naznaniti, kakor ovčje garje. — To se splošno daje na znanje s to opomnjo, da so bolezenska znamenja pri kozah, ki so z garjami okužene, popolno enaka ovčjim garjam.

Versko-národne stvari.

Slavnostni govor.

Govoril Ivan Lavrenčič pri „Ciril-Metodijevi svečanosti“ v čitalnici vipavski 8. septembra t. l.

(Konec.)

In tako sta rešila brata solunska pradede naše narodnega pogina in položila temelj k daljnemu življenju, ki se bode razcvitalo, če bomo hodili sinovi in hčere naroda po nju potu. Po nju potu pa hodimo in bomo hodili, če se držimo načel in naukov apostolov svojih. Kaj pa sta nas učila in kaj nas še sedaj učita sv. brata?

Prvič molita nas, slavna gospóda, da se držimo v delovanju svojem bodi-si v življenju političnem ali slovestvenem le pozitivnih načel — večnih resnic, ne pa sivih teorij posameznikov; z drugo besedo, da zidamo vsa svoja početja na podlago krščanstva, kajti le ono je vir časne in večne sreče in trdnjava duševnega in telesnega blagostanja. Da je to istina, uči nas zgodovina vseh vekov. Poglejmo le najnovejšo zgodovino severnih in južnih evropskih narodov in videli bomo, da umira domače in državno društvo, ako zapusti studenec, ki teka uže toliko stoletij in sledi le sklepom dvomljivega in jako omejenega človeškega duha. Rad bi spregovoril o društvenem življenji Nemčije, Francije in Italije, ali tù ni kraj za to.

Drugi zlati nauk pa, ki ga skušata sveta brata vcepiti v srca naša, je: da smo v delovanji za domovino neustrašljivi in stanovitni. Neustrašljivo prenašati moramo vse tuge in težave in neustrašljivo bojevati se moramo sè sovragi domovine, tako, kakor sta se bojevala velikana naša. In če tega ne storimo, nismo vredni apostolov Cirila in Metodija, in mi nismo prijatelji niti vere prave niti domovine, marveč mi smo njeni sovražniki — izdajice. A to še ne zadoštuje, da smo neustrašljivi; biti moramo tudi stanovitni, to je, če se jedenkrat ne steče nam po volji, poskušati moramo drugič, tretjič, dokler ne dosežemo svojega namena. In če nam bi pešale moči, nikar se ne vstrašimo, vsaj imamo očeta, presvitlega cesarja Fran Josipa, pravičnega vsem narodom!

Slednjič prosita nas brata solunska, slavna gospóda! da damo slovo boleznim, ki tare uže od nekdanj slovanski svet — to je, da damo slovó neslogi, ki ne kraljuje le obče v Slovanih, marveč, ki skuša uže okužiti tù pa tam domače tabore jednega in istega rodú slovanskega. Zato čujmo nju glas in ne krušimo se dalje, kajti „Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur“, to je, sloga zida male reči, a nesloga podira velikanske. Ali še več, če smo nesložni, dovesti nas zamore nesloga do narodne smrti in mi ne hvaležni sinovi in hčere naroda bi potem pokopali slavna

dela prednikov svojih. Zato bratje na noge! Če nismo složni, složimo se in delujmo skupno, in namen naš bode povsod: „Vse za srečo domovine“.

In še le potem, če bomo delovali tako in poslušali glas največjih dobrotnikov svojih, napredovala bode pravična reč slovanska in domovina naša bode živela, rastla in cvetela. Da bi pa v istini cvetela, pomози Bog in sveta brata Ciril in Metodij!

Jezikoslovne stvari.

Prešeren.

Etimologična preiskava.

Spisal Dav. Trstenjak.

Čestiti gosp. P. Stanislav Škrabec meni, da v slovenščini ni znana korenika: šer, iz katere ste besedi: pre-šer-en in pre-šer-n-ost (glej „Kres“ str. 523).

Jaz bom poskusil prvotni pomen teh besedi razložiti.

Ako se ne motim, ker Trubarja nimam pri rokah, je Trubar latinski besedi: scurrilis, scurrilitas, poslovenil s prešeren, prešernost.

Po Ficku (549) so latinske besede: scurra, Possenreisser, scurrilis, leichtfertig, ausgelassen, schamlos, iz korenike: scur, ki se vjema z grškim: σκαρ, σκίρω, sich schwingen, herumdrehen, hüpfen, springen; torej poznamenovanje po gestikulacijah, — skokih, mahanje z rokama, okolobračanje, tako da scurrilitas označuje „nedostojno obnašanje, kretanje in gibanje“.

Grški tekst ima za scurrilitas besedo: ἐντροπελία, iz korenike: τροπ, circumagere, vertere, rotare, gyrare, drehen, sich winden, im Kreise sich bewegen, τροπελίζω, vertere, sich drehen, τροπελος, leicht beweglich, leicht veränderlich, ἐντροπελία, leichte Beweglichkeit.

Čuvstveni pojmi toraj v obeh besedah izražajo „vrtenje, gibanje, živo kretanje“, in iz teh so se izobrazili metaforični: „smešen, lahkomišeln, nesramnošalen“ itd.

Enaki nazori vladajo pri besedah: „prešeren, prešernost“.

Sostavljeni ste ti besedi iz partikule: pre, iz korenike: šar, šer.

Glagol iz te korenike nahajamo v slovenščini šariti, herumschiessen, herumspringen, šer-k-ati, springen, herumrennen (vom Vieh auf der Weide (Janežič „Slovar“ s. v.). V češčini nahajam: šar, das Krummgehen, Hinken, dolenjeluž. šer-iš, schnell vorbeigehen.

Tudi duh nemškega jezika je iz pojmov „skakanja, vrtenja, mahanja“, stvarjal poznamenovanja za „ludosti, gluposti, norije, šale“, na priliko: „Scherz, scherzen“, šaliti se, srednjevisokonemški „schörzen, salire“, „sich schwingen, hüpfen, springen“ (Kuhn „Zeitsch.“ XX. 164.), Schwank, Posse, Narrethei, — srednje-nemški swanc, jactatio, das Schwingen, — staronemški suingo, „einen Schwank anthun“, sorodno sanskr. svandž, moveri.

Ker je prešernost združena z draženjem, nahajamo v dolnji lužičk. srbšč. „šar-iš“, „reiten, necken, Jemanden einen Possen spielen“, toraj uže v metaforičnem pomenu.

S koreniko: šar-šer je sorodno gršk. σαλ-εῖω, „ich schwanke, schwinde mich“, latinsko salum „Bewegung der Wellen, Wellenschwingung“, sal-io „hüpfe, springe“, in jaz menim, da so besede: šala, šaliti se, iz ednoiste korenike: šar, po spremembi glasnika r^a v l, rusko šalit, „muthwillige Streiche machen“, šalost, Muthwille.